

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سپاسگزاری

در ابتدا لازم می دانم از کلیه کسانی که در طول تهیه این پژوهش با راهنمایی و مساعدت خویش مرا همراهی نمودند، سپاسگزاری نمایم.

سپاس بی پایان از پدر و مادر عزیزم، که همواره تکیه‌گاه من بوده‌اند و امید که همواره شادی نصیبشان باشد، هر جا که هستند... .

از جناب آقای دکتر محمد شیخی که به عنوان استاد راهنما، قدم به قدم و با دقت نظر طی نگارش پایان نامه اینجانب را همراهی نموده و نقش مهمی در هدایت و به انجام رسیدن این پژوهش بر عهده داشتند صمیمانه سپاسگذارم.

از جناب آقای دکتر عبدالهادی دانشپور- به عنوان استاد مشاور این پژوهش- که علیرغم مشغله کاری، با ارائه نقطه نظرات و پیشنهادات خود در تکمیل و پربار نمودن این پژوهش مرا یاری فرمودند کمال تشکر را دارم.

از دکتر مصطفی پودراتچی که سهم مهمی در فهم موضوع پژوهش برای نگارنده بر عهده داشتند و دکتر غلامرضا لطیفی که در مراحل تدوین پیش طرح پایان نامه نگارنده را یاری نمودند، سپاسگذارم.

از آقایان مهندس جواد اولاد غفاری، دکتر اسماعیل جهانی، دکتر ایرج تیموری و مهندس نوید حیاتی برای همراهی و مساعدت در مراحل مختلف پایان نامه و پاسخ به سوالات بی‌پایان من صمیمانه قدردانی

می‌کنم.

مقدمه

رویکردهای جدید طراحی محیطی بر این نکته تاکید دارند که با توجه به ساختار کالبدی فضاهای شهری و تدوین و اعمال ضوابط ویژه در آنها، می‌توان به میزان گسترده‌ای از ارتکاب جرائم شهری جلوگیری کرد که این امر از طریق کاهش ظرفیت بالقوه طبیعی فضاهای شهری در جرم‌خیزی و یا امکان‌دهی به وقوع جرم، تحقق پذیر خواهد بود.

پژوهش حاضر با هدف افزایش امنیت در فضاهای شهری، تلاش دارد عوامل کالبدی و محیطی تاثیر گذار بر جرم‌خیزی فضای شهری را شناسایی کرده و برای کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم راه‌حلهایی را ارائه دهد. فرآیند طی شده در این پژوهش برای دستیابی به این هدف، با مطالعه روش‌ها و رویکردهای مرتبط با موضوع آغاز شده است. مرور تکنیک‌ها و تجارب در زمینه افزایش امنیت که با دخالت در ابعاد کالبدی و محیطی فضاهای شهری همراه است، پژوهش را به برگزیدن رویکرد پیشگیری از جرم به واسطه طراحی محیطی (CPTED)¹ رهنمون ساخته است. اصول و روش مورد استفاده در این رویکرد در شناخت نمونه مطالعاتی پژوهش به کار برده شده و تاثیر آن بر امنیت فضای شهری ارزیابی و تحلیل شده است. تحلیل و ارزیابی میزان امنیت نمونه مطالعاتی بر اساس اصول CPTED، سبب شناخت مسائل و مشکلاتی شد که امنیت این فضا را تهدید می‌کند. در انتها، با استناد به یافته‌های پژوهش، راهبردها و راهکارهای اجرایی برای برنامه‌ریزی و طراحی فضا پیشنهاد می‌شود که احتمال ارتکاب جرم را در آن کاهش داده و سبب افزایش امنیت در آن گردد.

---

¹ Crime Prevention Through Environmental Design

چکیده

فرآیند طی شده در این پژوهش در قالب ۶ فصل ارائه شده است. فصل اول به کلیات و بیان مسئله پژوهش می‌پردازد. در فصل دوم، چارچوب نظری و پیشینه پژوهش معرفی می‌شود. روش تحقیق، جامعه آماری و روش‌های گردآوری اطلاعات در فصل سه بیان می‌شود. فصل چهارم به بررسی و شناخت نمونه مطالعاتی و معیارهای امنیت محیطی در آن می‌پردازد. در فصل پنجم یافته‌های پژوهش تحلیل و ارزیابی می‌شود و در فصل ششم، نتایج این تحلیل به ارائه پیشنهاداتی در جهت دستیابی به هدف پژوهش منتهی می‌شود.

واژگان کلیدی: امنیت، طراحی محیطی، فضای شهری، پیشگیری از جرم

فهرست مطالب

۲	۱- کلیات و چارچوب پژوهش .....
۲	۱-۱- مقدمه .....
۲	۲-۱- طرح مسئله .....
۳	۳-۱- هدف اصلی تحقیق .....
۳	۴-۱- ضرورت و اهمیت موضوع .....
۴	۵-۱- سوالات تحقیق .....
۵	۱-۶- فرضیات تحقیق .....
۷	۲- مبانی و چارچوب نظری پژوهش .....
۷	۱-۲- مفاهیم و اصطلاحات پایه .....
۷	۱-۱-۲- واژه شناسی امنیت .....
۹	۲-۱-۲- جرم .....
۱۰	۳-۱-۲- فضای شهری .....
۱۲	۲-۲- مبانی نظری افزایش امنیت و پیشگیری از جرم .....
۱۲	۱-۲-۲- رابطه فضای شهری و رفتار .....
۱۴	۲-۲-۲- رابطه فضای شهری و امنیت .....
۱۸	۳-۲-۲- پیشگیری از جرم .....
۲۴	۳-۲-۳- بررسی نظریات موجود در رابطه با طراحی فضای امن .....
۲۵	۱-۳-۲- نظریات کلان .....
۳۱	۲-۳-۲- نظریات اصلی .....
۶۳	۴-۲- بررسی تجربیات جهانی در ارتباط با طراحی فضای امن .....
۶۳	۱-۴-۲- استرالیا .....
۶۵	۲-۴-۲- کانادا .....
۶۹	۵-۲- جمع بندی .....
۷۲	۳- روش شناسی تحقیق .....
۷۲	۱-۳- روش شناسی .....
۷۲	۲-۳- جامعه آماری .....
۷۴	۳-۳- روش نمونه گیری .....
۷۴	۴-۳- حجم نمونه .....
۷۵	۵-۳- روشهای جمع آوری داده .....
۷۷	۱-۵-۳- تجزیه و تحلیل داده ها .....
۷۹	۴- معرفی و بررسی محدوده مورد مطالعه .....
۷۹	۱-۴- معرفی محدوده .....
۸۱	۱-۱-۴- تاریخچه شکل گیری محدوده .....

۸۷	۴-۱-۲- عوارض طبیعی موجود محدوده.....
۸۸	۴-۱-۳- بررسی ساختار جمعیتی و اجتماعی محدوده.....
۹۰	۴-۱-۴- بررسی ساختار کالبدی محدوده.....
۹۶	۴-۱-۵- بررسی شبکه معابر موجود در محدوده.....
۹۷	۴-۱-۶- سازمان فضایی موجود محدوده.....
۱۰۰	۴-۱-۷- نتایج حاصل از شناخت عمومی محدوده.....
۱۰۱	۴-۲- شناخت و بررسی میزان امنیت محدوده.....
۱۰۱	۴-۲-۱- سوابق وقوع جرم در محدوده.....
۱۰۶	۴-۲-۲- بررسی و ارزیابی میزان و نحوه طراحی محدوده.....
۱۵۸	۴-۳- شناخت حاصل از پرسشگری.....
۱۵۸	۴-۳-۱- ارزیابی معیارهای طراحی فضای امن در مسیرهای پنج گانه.....
۱۶۹	۲-۳-۲-۴ ترکیب معیارهای طراحی فضای امن.....
۱۷۱	۳-۳-۲-۴ احتمال ارتکاب جرم به تفکیک انواع جرایم و مسیرهای پنجگانه.....
۱۷۳	۴-۴- جمع بندی.....
۱۷۵	۵- تحلیل یافته های تحقیق.....
۱۷۵	۵-۱- تحلیل یافته های حاصل از مشاهده.....
۱۷۹	۵-۲- تحلیل یافته های حاصل از پرسشگری.....
۱۸۰	۵-۲-۱- امنیت.....
۱۸۳	۵-۲-۲- بررسی روابط بین متغیرها و آزمون فرضیات.....
۱۹۲	۵-۳- تحلیل راهبردی عوامل موثر بر امنیت محدوده.....
۱۹۵	۶- استنتاج نهایی و ارائه پیشنهادات.....
۱۹۵	۶-۱- تدقیق اهداف کلان، ارائه اهداف عملیاتی و تدوین راهبردها برای افزایش امنیت در محدوده.....
۱۹۷	۶-۲- راهکارهای اجرایی برای افزایش امنیت در محدوده.....
۲۱۰	منابع.....
۲۱۴	پیوست.....

فهرست تصاویر

۴۵	تصویر(۱). طراحی سنتی باعث تشویق نظارت بر عرصه عمومی می شود.....
۴۵	تصویر(۲). دیدن آنچه که در عرصه عمومی در حال وقوع است.....
۴۶	تصویر(۳). محیط های فعال در اطراف خیابانها، افزایش دهنده امنیت هستند.....
۴۶	تصویر(۴). فضاهای عمومی فعال با قابلیت سازگاری و مشاهده خوب.....

- تصویر(۵). طراحی و مدیریت منظر برای نظارت ۴۷
- تصویر(۶). نورپردازی برای رویدادهای عمومی در شب ۴۷
- تصویر(۷). قابلیت دیدن دریا از مرکز شهر ۴۹
- تصویر(۸). طراحی خیابان به گونه‌هایی که به نشانه‌ها اجازه دیده شدن می‌دهد ۴۹
- تصویر(۹). ساختمان‌ها به عنوان نشانه شهری ۵۰
- تصویر(۱۰). علائمی برای ایجاد خوانایی در عرصه عمومی ۵۰
- تصویر(۱۱). قلمروهای قابل درک و خوانا ۵۱
- تصویر(۱۲). حفاظت قوی از قلمرو ولی بدون نظارت از سمت خیابان ۵۲
- تصویر(۱۳). مردم محلات از فضاهای مشترک استفاده کرده و به آن اهمیت می‌دهند ۵۴
- تصویر(۱۴). فستیوال‌ها برای به رسمیت شناختن و متعهد کردن اعضای جامعه ۵۴
- تصویر(۱۵). معرفی محدوده مورد مطالعه ۸۱
- تصویر(۱۶). تصاویر ماهواره‌ای محدوده طی سالهای ۲۰۱۲-۲۰۰۰ میلادی ۸۵
- تصویر(۱۷). مسیر گذرنده از محدوده ۸۷
- تصویر(۱۸). ساختار حجمی محدوده-دید از ضلع جنوب غربی ۹۳
- تصویر(۱۹). ساختار حجمی محدوده-دید از ضلع جنوب شرقی ۹۴
- تصویر(۲۰). ساختار حجمی محدوده-دید از ضلع شمال شرقی ۹۴
- تصویر(۲۱). محل استقرار جایگاه پلیس آگاهی در نزدیکی محدوده ۱۰۴
- تصویر(۲۲). موقعیت محور گل نبی در محدوده ۱۱۰
- تصویر(۲۳). ساختمان بیمارستان چشم پزشکی نگاه ۱۱۳
- تصویر(۲۴). تجمع اتومبیل روبروی بیمارستان نگاه ۱۱۳
- تصویر(۲۵). نمایی از بوستان گل نبی در روز ۱۱۴
- تصویر(۲۶). نمایی از بوستان گل نبی در شب ۱۱۴
- تصویر(۲۷). نورپردازی ضعیف در لبه بوستان گل نبی ۱۱۵
- تصویر(۲۸). نورپردازی ضعیف در لبه بوستان گل نبی ۱۱۶
- تصویر(۲۹). کمبود نور در بوستان گل نبی ۱۱۶
- تصویر(۳۰). کمبود نور در بوستان گل نبی ۱۱۷
- تصویر(۳۱). نورپردازی مناسب در قسمت غربی محور گل نبی ۱۱۷
- تصویر(۳۲). زمین بایر بخش جنوبی و نبود نورپردازی کافی در آن ۱۱۸

- تصویر (۳۳). نظارت بر فضا از پنجره اتاق اساتید در ضلع جنوبی ساختمان دانشگاه..... ۱۱۹
- تصویر (۳۴). وجود تراس مانعی برای نظارت کامل فضا از ساختمان دانشگاه..... ۱۲۰
- تصویر (۳۵). محدودیت نظارت بر خیابان ناصری از پنجره های ضلع غربی ساختمان دانشگاه..... ۱۲۰
- تصویر (۳۶). امکان نظارت فعال از واحدهای مسکونی بر قسمت غربی محور گل نبی..... ۱۲۱
- تصویر (۳۷). وجود مانع روی دیوارها باعث کاهش نظارت بر فضای سبز میشود..... ۱۲۱
- تصویر (۳۸). درختان انبوه مانعی برای نظارت بر فضای سبز..... ۱۲۲
- تصویر (۳۹). زمین بایر واقع در ضلع جنوب غربی خیابان گل نبی..... ۱۲۲
- تصویر (۴۰). فضای مخفی ایجاد شده در پشت تاسیسات برق واقع در بوستان گل نبی..... ۱۲۳
- تصویر (۴۱). ایجاد فضای مخفی در میان اتومبیل های پارک شده..... ۱۲۳
- تصویر (۴۲). ساختمان بیمارستان نگاه، به عنوان یک نشانه بصری..... ۱۲۴
- تصویر (۴۳). نبود نشانه و جایگاه مناسب انتظار برای سرویسهای خوابگاه دانشجویی..... ۱۲۵
- تصویر (۴۴). علائم مسیریابی در ابتدای خیابان گل نبی..... ۱۲۵
- تصویر (۴۵). عدم وجود علائم مسیریابی در انتهای محور گل نبی..... ۱۲۶
- تصویر (۴۶). استفاده از پله در پیادهروی راسته شمالی (روبروی بیمارستان نگاه)..... ۱۲۷
- تصویر (۴۷). اختلاف سطح و شیب در پیاده روی راسته شمالی محور گل نبی..... ۱۲۷
- تصویر (۴۸). منظرسازی مناسب و وجود علائم در بوستان پرستو..... ۱۲۸
- تصویر (۴۹). نورپردازی مناسب در شب و استفاده از مبلمان شهری با رنگ مناسب در بوستان پرستو..... ۱۲۹
- تصویر (۵۰). نوع و شکل درختان مانعی برای ایجاد دید مناسب در بوستان گل نبی..... ۱۲۹
- تصویر (۵۱). ساختمان نگهداری پارک، بدون علائم کافی برای اعلام وجود آن..... ۱۳۰
- تصویر (۵۲). نورپردازی ناکافی و ایجاد فضای مخفی در بوستان گل نبی..... ۱۳۰
- تصویر (۵۳). نورپردازی ناکافی در شب..... ۱۳۱
- تصویر (۵۴). نبود نظارت مناسب و عدم توجه به فضای سبز شکل گرفته در پارک..... ۱۳۱
- تصویر (۵۵). عدم توجه به کیفیات زیباشناختی در ساختمان دانشگاه..... ۱۳۳
- تصویر (۵۶). عدم توجه به تعمیر و نگهداری مناسب از فضا (محور گل نبی)..... ۱۳۳
- تصویر (۵۷). عدم توجه به تعمیر و نگهداری مناسب از فضا (محور گل نبی)..... ۱۳۴
- تصویر (۵۸). موقعیت محور ناصری در محدوده..... ۱۳۴
- تصویر (۵۹). نورپردازی ضعیف در خیابان ناصری..... ۱۳۵
- تصویر (۶۰). نظارت بر خیابان ناصری از طریق دوربین های مدار بسته..... ۱۳۶

- تصویر(۶۱). به وجود آمدن نقاط مخفی مابین اتومبیل های پارک شده و شمشادها..... ۱۳۷
- تصویر(۶۲). بی توجهی به تعمیر و نگهداری فضا..... ۱۳۸
- تصویر(۶۳). موقعیت محورهای دیباج و دریا در محدوده..... ۱۳۸
- تصویر(۶۴). ایجاد فضاهای سایه در پیادهروی خیابان دیباج..... ۱۴۰
- تصویر(۶۵). عدم نورپردازی کافی و ایجاد نقطه تاریک در لبه رودخانه..... ۱۴۰
- تصویر(۶۶). نورپردازی مناسب در خیابان دریا..... ۱۴۱
- تصویر(۶۷). امکان نظارت از آپارتمانهای موجود بر خیابان دریا..... ۱۴۱
- تصویر(۶۸). نقطه مخفی و تاریک موجود در لبه رودخانه..... ۱۴۲
- تصویر(۶۹). حضور کارتن خواب در نقطه مخفی به وجود آمده در لبه رودخانه..... ۱۴۲
- تصویر(۷۰). شکل طراحی ساختمان باعث ایجاد مکانی پنهان شده است..... ۱۴۳
- تصویر(۷۱). وجود نشانه های مناسب برای خوانایی استخر شهید مفتح در شب..... ۱۴۳
- تصویر(۷۲). اختلاف سطوح در امتداد مسیر پیاده در خیابان دریا..... ۱۴۴
- تصویر(۷۳). ایجاد نقاط مخفی در نتیجه عدم توجه به منظرسازی در محورهای دیباج و دریا..... ۱۴۴
- تصویر(۷۴). پنجره های شکسته در ساختمانهای متروک بخش شرقی خیابان دیباج..... ۱۴۶
- تصویر(۷۵). عدم توجه به تعمیر و نگهداری مناسب در محور دیباج..... ۱۴۶
- تصویر(۷۶). موقعیت محور ساسانی پور در محدوده..... ۱۴۷
- تصویر(۷۷). تامین نور کافی برای استفاده از خیابان در شب..... ۱۴۸
- تصویر(۷۸). تعبیه لامپ در نمای ساختمانها جهت تامین نور کافی در شب..... ۱۴۸
- تصویر(۷۹). عرض مناسب پیاده رو در خیابان ساسانی پور..... ۱۴۹
- تصویر(۸۰). نظارت بر خیابان ساسانی پور از طریق دوربین مدار بسته..... ۱۴۹
- تصویر(۸۱). فضا سازی در مکانی دور از نظارت باعث پیشگیری از سرقت شده است..... ۱۵۰
- تصویر(۸۲). طراحی مناسب خیابان و ترکیب آن با علائم و نشانه ها..... ۱۵۱
- تصویر(۸۳). علائم مسیریابی، تسهیل کننده پیش بینی حرکت در خیابان ساسانی پور..... ۱۵۱
- تصویر(۸۴). منظر سازی مانع ایجاد نقاط مخفی می گردد..... ۱۵۲
- تصویر(۸۵). ایجاد مرز برای واحدها مسکونی از طریق استفاده از درخت و گیاه..... ۱۵۲
- تصویر(۸۶). موقعیت محور کوشا در محدوده..... ۱۵۴
- تصویر(۸۷). دوربین های مدار بسته برای نظارت بر خیابان کوشا..... ۱۵۵
- تصویر(۸۸). علائم مسیریابی در میدان جوانان..... ۱۵۶

- تصویر(۸۹). منظرسازی در لبه مسیل گذرنده از خیابان کوشا..... ۱۵۶
- تصویر(۹۰). منظرسازی مناسب میدان جوانان؛ توانایی نظارت و خوانایی مناسب میدان..... ۱۵۷
- تصویر(۹۱). علایمی برای مواقع اضطراری..... ۱۵۷
- تصویر(۹۲). استفاده از چراغهای چمنی برای نورپردازی مناسب فضای سبز..... ۱۹۸
- تصویر(۹۳). ترکیب نورپردازی در سطح و نورپردازی در ارتفاع..... ۱۹۹
- تصویر(۹۴). استفاده از درختان با چتر کمتر برای ایجاد نظارت..... ۲۰۰
- تصویر(۹۵). حذف تراس و تاثیر آن بر نظارت بر خیابان و پیادهرو..... ۲۰۱
- تصویر(۹۶). استفاده از حصار اطراف تاسیسات شهری برای ایجاد نظارت بر اطراف آن..... ۲۰۲
- تصویر(۹۷). طراحی لبه پیاده روی خیابان ناصری..... ۲۰۲
- تصویر(۹۸). استفاده از نقاشی دیواری متناسب با عملکرد فضا..... ۲۰۳
- تصویر(۹۹). کف سازی مناسب پیادهروها..... ۲۰۴
- تصویر(۱۰۰). استفاده از بوته ها و گیاهان با ارتفاع کم در منظرسازی پارک..... ۲۰۵
- تصویر(۱۰۱). منظرسازی لبه رودخانه..... ۲۰۵
- تصویر(۱۰۲). اجرای برنامه ها فرهنگی در بوستان گل نبی..... ۲۰۶
- تصویر(۱۰۳). چیدمان مناسب مبلمان در پارک..... ۲۰۷
- تصویر(۱۰۴). رنگ آمیزی مبلمان شهری..... ۲۰۸

فهرست جدول

- جدول (۱): پیشینه اقدامات و ملاحظات جهانی برای پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی..... ۶۰
- جدول (۲): مقایسه نظریه های مطرح در رابطه با پیشگیری از جرم از طریق محیطی..... ۶۲
- جدول (۳): ویژگی های جمعیتی محدوده..... ۸۸
- جدول (۴): وضعیت باسوادی در محدوده..... ۸۸
- جدول (۵): وضعیت اشتغال در محدوده..... ۸۹
- جدول (۶): مساحت و سهم کاربری های موجود در محدوده..... ۹۱
- جدول (۷): معیارهای سنجش میزان امنیت برای پرسشگری در محدوده..... ۱۵۹
- جدول (۸): «نورپردازی» به تفکیک مسیرهای پنجگانه..... ۱۶۰

جدول (۹): «منظرسازی و ایجاد نقاط مخفی» به تفکیک مسیرهای پنجگانه.....	۱۶۱
جدول (۱۰): «پیش بینی حرکت» به تفکیک مسیرهای پنجگانه.....	۱۶۲
جدول (۱۱): «اختلاط کاربری» به تفکیک مسیرهای پنجگانه.....	۱۶۳
جدول (۱۲): «تعمیر و نگهداری» به تفکیک مسیرهای پنجگانه.....	۱۶۴
جدول (۱۳): «نشانه ها» به تفکیک مسیرهای پنجگانه.....	۱۶۵
جدول (۱۴): «زوایای دید» به تفکیک مسیرهای پنجگانه.....	۱۶۷
جدول (۱۵): «مالکیت فضا» به تفکیک مسیرهای پنجگانه.....	۱۶۸
جدول (۱۶): «طراحی فضایی» به تفکیک مسیرهای پنجگانه.....	۱۶۹
جدول (۱۷): «احتمال ارتکاب جرم» به تفکیک انواع جرایم و مسیرهای پنجگانه.....	۱۷۱
جدول (۱۸): «امنیت» به تفکیک مسیرهای پنجگانه.....	۱۸۰
جدول (۱۹): «احتمال ارتکاب جرم» به تفکیک مسیرهای پنجگانه.....	۱۸۱
جدول (۲۰): رابطه بین طراحی فضای شهری و امنیت.....	۱۸۳
جدول (۲۱): رابطه بین طراحی فضای شهری و احتمال ارتکاب جرم.....	۱۸۴
جدول (۲۲): رابطه بین طراحی فضای شهری و احتمال ارتکاب جرم به تفکیک انواع جرایم.....	۱۸۵
جدول (۲۳): متغیرهای وارد شده.....	۱۸۷
جدول (۲۴): خلاصه مدل رگرسیونی.....	۱۸۸
جدول (۲۵): ضرایب.....	۱۸۸
جدول (۲۶): متغیرهای وارد شده.....	۱۹۰
جدول (۲۷): خلاصه مدل رگرسیونی.....	۱۹۰
جدول (۲۸): ضرایب.....	۱۹۱
جدول (۲۹): سنجش و تحلیل راهبردی عوامل موثر بر امنیت در محدوده.....	۱۹۳
جدول (۳۰): اهداف و راهبردهای تدوین شده در جهت افزایش امنیت در محدوده.....	۱۹۶

فهرست نمودار

نمودار (۱): تجزیه رفتار آنومیک و جرم.....	۱۰
نمودار (۲): نظریه پنجره های شکسته.....	۳۷

- نمودار(۳): شیوه کار رویکرد CPTED..... ۷۰
- نمودار(۴): نورپردازی به تفکیک مسیرهای پنجگانه ۱۶۰
- نمودار(۵): منظرسازی و ایجاد نقاط مخفی به تفکیک مسیرهای پنجگانه..... ۱۶۱
- نمودار(۶): پیش بینی حرکت به تفکیک مسیرهای پنجگانه..... ۱۶۳
- نمودار(۷): اختلاط کاربری به تفکیک مسیرهای پنجگانه ۱۶۴
- نمودار(۸): تعمیر و نگهداری به تفکیک مسیرهای پنجگانه..... ۱۶۵
- نمودار(۹): نشانه ها به تفکیک مسیرهای پنجگانه ۱۶۶
- نمودار(۱۰): زوایای دید به تفکیک مسیرهای پنجگانه..... ۱۶۷
- نمودار(۱۱): مالکیت فضا به تفکیک مسیرهای پنجگانه..... ۱۶۸
- نمودار(۱۲): طراحی فضایی به تفکیک مسیرهای پنجگانه..... ۱۷۰
- نمودار(۱۳): نمودار کوواریانس میان داده های طراحی فضا و ارتکاب جرم ۱۷۷
- نمودار(۱۴): امنیت به تفکیک مسیرهای پنجگانه..... ۱۸۱
- نمودار(۱۵): احتمال ارتکاب جرم به تفکیک مسیرهای پنجگانه..... ۱۸۲

فهرست نقشه

- نقشه (۱): موقعیت محدوده مطالعاتی در شهر، منطقه و محله ۸۰
- نقشه (۲): مراحل گسترش و شکل گیری منطقه ۳ و موقعیت محدوده مطالعاتی در آن..... ۸۳
- نقشه (۳): نقشه توپوگرافی محدوده ۸۶
- نقشه (۴): کاربری اراضی موجود در محدوده ۹۲
- نقشه (۵): تعداد طبقات ابنیه موجود در محدوده ۹۵
- نقشه (۶): سازمان فضایی محدوده مورد مطالعه ۹۹
- نقشه (۷): سوابق وقوع جرم در محدوده..... ۱۰۵
- نقشه (۸): معرفی مسیرهای مورد مطالعه..... ۱۰۹
- نقشه (۹): میزان طراحی محدوده بر اساس معیارهای فضای امن..... ۱۷۶
- نقشه (۱۰): احتمال ارتکاب جرم در محدوده..... ۱۷۸

فصل اول:

کلیات و چارچوب پژوهش

۱- کلیات و چارچوب پژوهش

۱-۱- مقدمه

در این فصل کلیات و چارچوب پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرد. در طرح مسئله تحقیق، دلایل اصلی برگزیدن موضوع و اهمیت توجه به مسئله امنیت در فضای شهری بررسی شده و در ادامه آن اهداف، سوالات و فرضیات پژوهش مطرح می‌گردند. در راستای این چارچوب مسیر تحقیق تعیین شده و بر اساس آن در جریان تحقیق به پاسخگویی به سوالات تحقیق و دستیابی به فرضیات آن پرداخته می‌شود.

۱-۲- طرح مسئله

فضا در مفهوم موجود خویش به تنهایی هیچ ویژگی خاصی را مطرح نمی‌کند، ولی به محض آن که یک گروه انسانی فعالیت را در مکانی مطرح کند، معنایی نمادین فضا پدیدار می‌شود. از این پس بستری برای فعالیت و رفتارهای انسانی می‌گردد محلی برای تخیل و واقعیت. بدین ترتیب اهمیت نوع، میزان و کیفیت فعالیت های انسانی در مفهوم فضا تأثیر قاطع دارند. روزانه هزاران نفر برای برآوردن نیازهای خود وارد فضاهای شهری گوناگونی می‌شوند. این افراد بنا به نیاز خود بر فضا تأثیر گذاشته و از آن تأثیر می‌پذیرند. ورود و خروج به یک فضای شهری می‌تواند خالق برخوردها، عمل‌ها و عکس‌العمل‌های مختلفی باشد. این برخوردها تحت تأثیر شرایط و عوامل گوناگونی است که فضا بر فرد و فرد بر فضا تحمیل می‌کند.

یکی از این عوامل تأثیرگذار بر حضور شهروندان در فضای شهری، امنیت است. ترس از وقوع جرم و یا مورد تعرض و خشونت قرار گرفتن، باعث حضور یا عدم حضور افراد در فضا شده و یا این حضور را به زمان خاصی محدود می‌کند.

برخی از مکان‌ها در شهرها واجد ویژگی‌هایی می‌شوند که با شرایط مورد نیاز برای وقوع جرم مطابقت می‌نمایند. این مکان‌ها و فضاها در شهرها، مکان‌ها و فضاهای جرم خیز نامیده می‌شوند. احتمال وقوع جرم در یک فضای شهری از عوامل کاهش دهنده کیفیت فضای شهری محسوب شده و باعث محدودیت استفاده از فضا می‌شود. صرف نظر از عوامل زیستی، روانی و اجتماعی موثر بر بروز جرم در فضاهای شهری، آنچه که از دیدگاه برنامه‌ریزی و طراحی شهری اهمیت پیدا می‌کند ایجاد فضاهای

ایمن در شهرهاست. رویکردهای جدید طراحی محیطی بر این نکته تاکید دارند که با توجه به ساختار کالبدی فضاهای شهری و تدوین و اعمال ضوابط ویژه در آنها، می‌توان به میزان گسترده‌ایی از ارتکاب جرائم شهری جلوگیری کرد، که این امر از طریق کاهش ظرفیت بالقوه طبیعی مناطق شهری در جرم خیزی تحقق می‌یابد. (پور جعفر، ۱۳۸۷: ۷۴)

اما چگونه ساختار کالبدی فضاها می‌تواند در احتمال بروز جرم موثر باشد؟ و چگونه می‌توان از طریق طراحی محیط امنیت را در فضای شهری افزایش داد و چه راهکارهایی باعث می‌شود احتمال وقوع جرم را در فضا کاهش یابد؟

این تحقیق تلاش دارد ابعاد مختلفی را که باعث ایجاد امنیت در فضای شهری می‌شوند بررسی نموده و با بررسی رابطه میان طراحی محیطی و کاهش وقوع جرم، راهکارهایی را در جهت افزایش امنیت فضاهای شهری از طریق طراحی محیطی ارائه دهد.

۳-۱- هدف اصلی تحقیق

• هدف کلان:

- افزایش امنیت در فضای شهری به واسطه طراحی محیطی

• اهداف عملیاتی:

- شناخت فضاهایی با قابلیت وقوع جرم و طراحی کالبدی آن به گونه‌ای که باعث کاهش احتمال ارتکاب جرم شود
- بررسی امکان طراحی مجدد فضا به منظور افزایش کنترل و نظارت عمومی

۴-۱- ضرورت و اهمیت موضوع

طی پنج سال گذشته ۶۰ درصد از کل ساکنین شهرهای جهان به طور مستقیم یا غیر مستقیم قربانی خشونت، جنایت و جرایم شده‌اند. عامل جنایت و نا امنی با نرخ رشد فزاینده، یک تهدید جدی برای همه‌ی جوامع شهری جهان می‌باشد. به طوری که اهمیت این موضوع سبب شده سازمان ملل برای جلب توجه همه‌ی افکار علمی، سیاسی، عمومی و اجرایی شعار روز جهانی بشر را در سال ۲۰۰۷ در همین ارتباط «A safe city is a just city» برگزیند. اهمیت موضوع امنیت به حدی است که ماده‌ی دو اعلامیه‌ی جهانی

حقوق بشر، آن را در ردیف آزادی قرار داده و اعتقاد دارد که این موضوع امروزه برخلاف گذشته صرفاً یک نیاز نیست، بلکه تبدیل به یک حق شده است. در عرصه‌های عمومی شهرها و فضاهای شهری، پاسخ‌گویی به یکی از مهم‌ترین و بنیادی‌ترین نیازهای آدمی یعنی امنیت، دارای اهمیت ویژه‌ای می‌باشد. لذا وجود راهنمای برنامه ریزی و طراحی و ابزار هدایت و کنترل توسعه با تأکید بر این موضوع می‌تواند مشوق حضور اقشار مختلف جامعه در عرصه‌های عمومی و فضاهای شهری در راستای عدالت اجتماعی و حقوق شهروندی باشد.

نمونه مورد مطالعه در این تحقیق فضای پیرامون دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی می‌باشد. این فضا با وجود مراجعات متعدد در طول روز و قرارگرفتن در نزدیکی یکی از شریان‌های اصلی شهر تهران، مشکلات زیادی از لحاظ امنیت دارد. جرائمی نظیر اعتیاد و سرقت از مهمترین مشکلات تهدید کننده امنیت مراجعه کنندگان به این فضا است.

از آنجاییکه فضای اطراف یک دانشگاه به عنوان یک فضای فرهنگی باید به گونه‌ایی باشد که امکان استفاده از آن را در ساعات مختلف فراهم نماید و افراد بتوانند با آرامش خاطر به آن وارد و از آن خارج شوند، لذا اتخاذ تمهیداتی برای کاهش مشکلات این فضا ضروری به نظر می‌رسد.

این تحقیق با بررسی میزان و نحوه وقوع جرم در این فضا و شناسایی نقاط ناامن در آن، تلاش دارد احتمال وقوع جرم را از طریق طراحی محیطی در این محدوده کاهش داده و محیطی امن برای حضور افراد فراهم آورد. یافته‌های این تحقیق می‌تواند در جهت ایجاد محیط امن در اطراف دانشگاه، توسط مسئولین دانشگاه و شهرداری مورد استفاده قرار گیرد. همچنین می‌توان در جهت افزایش ایمنی و امنیت در سایر فضاهای آموزشی مشابه از راهکارهای این تحقیق استفاده نمود.

۱-۵- سوالات تحقیق

- معیارهای تعریف امنیت در محیط چه هستند؟
- تضمین امنیت در فضا تا چه حد تابع طراحی محیطی است؟
- آیا رابطه‌ای میان نوع طراحی محیط و وقوع جرم وجود دارد؟
- در صورت وجود چنین رابطه‌ای چگونه می‌توان محیط را طراحی کرد که احتمال وقوع جرم در آن کاهش پیدا کند؟

۱-۶- فرضیات تحقیق

- به نظر می‌رسد بین طراحی فضای شهری و امنیت در آن رابطه‌ای وجود دارد.
- احتمال ارتکاب جرم در فضای طراحی شده نسبت به فضای طراحی نشده متفاوت به نظر می‌آید.

رسد.

فصل ۲:

مبانی و چارچوب نظری پژوهش

۲- مبانی و چارچوب نظری پژوهش

مبانی نظری پژوهش با تدقیق مفاهیم مورد استفاده در پژوهش و بررسی نظریات، سوابق و پیشینه‌ی مفاهیم مرتبط با آن می‌تواند سبب درک بهتر پژوهشگر از موضوع شده و انتخاب روش تحقیق را تسهیل می‌سازد.

۲-۱- مفاهیم و اصطلاحات پایه

در این بخش از تحقیق به بیان مفهوم واژه‌های مرتبط با موضوع تحقیق پرداخته شده و روابط آن‌ها باهم مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۲-۱-۱- واژه شناسی امنیت

۲-۱-۱-۲- تعاریف نظری

امنیت واژه‌ای عربی از ریشه امن و به معنی راحت، آسوده و بی‌ترس بودن است. گرچه امنیت^۱ و ایمنی^۲ هر دو در عربی از یک ریشه‌اند، اما معنای آنها را نباید با هم اشتباه کرد. امنیت مفهومی اجتماعی است و کاربرد آن نیز به گونه‌ای مرتبط با شهر، جامعه و جمع معنی پیدا می‌کند و ایمنی به معنی دوری از خطر و در سلامت زیستن است و کاربرد آن عمدتاً فردی است (بهزادفر، ۱۳۸۶: ۶۸).

امنیت واژه‌ای با ابعاد و شاخصه‌های ذهنی ویژه است که به آرامش درون و احساس رضایت از آرامش و آسایش موجود در ساحت محیط اشاره دارد. در واقع سخن در این است که هر آنچه امن‌تر متصور می‌شود، باید بتواند آرامش و فراغت ذهن را فراهم کند. یعنی پدیدآور احساسی در انسان باشد که او را به سوی رهایی از بیم و هراس رهنمون شود (بمانیان و محمودی‌نژاد، ۱۳۸۸: ۲۲).

در واژنامه‌های فارسی امنیت به این صورت معنی شده است:

امنیت: ۱- ایمن شدن، در امان بودن ۲- بی‌بیمی (معین، ۱۳۸۱: ۱۲۲).

امنیت: (مصدر) در امان بودن، ایمنی، آرامش و آسودگی (عمید، ۱۳۸۰: ۱۹۸).

^۱ - Security

^۲ - Safety

در واژنامه‌ی فارسی به انگلیسی آریانپور، واژه امنیت، ایمنی، بی‌خطری، آرامش به واژگان **Security; Safeness; Safety; Protection; Tranquility; Peacefulness** تعبیر شده است (آریانپور، ۱۳۸۱: ۳۴۷).

همچنین در واژنامه انگلیسی **Longman** واژه **Security** بدین صورت معنی شده است:

Security: 1. Protection from Danger; things that are done to keep a person; building or country safe from danger or crime. 2. Protection From bad situation; Protection from bad things that could happen to you (Longman: 2003: 1482).

۱- حفاظت در مقابل خطر؛ اقداماتی که در جهت نگهداری (محافظت) از فرد خاصی انجام میشود؛
محافظت از ساختمان یا کشوری از خطر و جرم. ۲- حفاظت نسبت به موقعیت بد؛ حفاظت از چیزهای بدی که ممکن است برایتان اتفاق بیفتد.

کوان در واژنامه شهرسازی^۱، واژه‌ی **Security** را بدین گونه معنی می‌کند:

Security: 1. freedom from risk; the relative absence of threat to property.

2. Measures taken to minimize risk (cowan:2005:345).

امنیت: ۱. در امان بودن، فقدان هرگونه تهدید در جهت رفاه بیشتر. ۲. معیارهایی که منجر به کاهش خطر می‌شوند.

۲-۱-۱-۲- تعاریف عملیاتی

واژه امنیت جزء گروه واژگان کاربردی هنجاری و سنجه‌ای در طراحی شهری به حساب می‌آید. «امنیت» یکی از نیازهای حیاتی جوامع بشری است که با حذف آن نمی‌توان هیچ یک از وجوه توسعه اجتماعی و کیفی زندگی از جمله بحث توسعه و پیشبرد اهداف طراحی شهری را در نظر گرفت. یکی از مهمترین عوامل شکل‌گیری شهرهای اولیه امنیت بوده است. عامل امنیت نمودهای مختلف کالبدی را در پیکره شهرها از گذشته تا به حال باعث شده است. از این‌رو علاوه بر وجود برخی عناصر کالبدی مشخص در گذشته همچون دیوارهای بلند، محله‌های حفاظت شده، سلسله مراتب دسترسی و حریم‌های امنی که در

¹ - The Dictionary of Urbanism